IL HABIB

Joħroġ cull nhar ta ħamis, barra minn ħamis ix-Xirca u Labsi.—L'imsieħbin ta Malta u Ghaŭdex jisŭielhom, bil Posta b'collox, tliet xelini fis-sena, li jistghu jitħallsu xelin cull erba' xhur, bil kuddiem. Ta Barra, jisŭielhom xelin actar fis-sena u jaħtieġ iħallsu ghall'inkas bis-sitt xhur fuk.—Min ma javżax xahar kabel taghlaklu is-sena, jirtabat ghal oħra.—Ebda chitba li tasal f 'idejn id-Direttur ma tarġa tirtadd l'ura.

Imżeŭŭak b'cull xorta ta daŭl, ta taghlim, ta aħbarijet u ta moghdija taż-żmien: imma dejjem nisrani u *ħabib tal-kalb.*

Proprietarju: il *Cumitat tal Ghakda tal Appostulat tat-Talb*, li kankal u sejjer imexxi dan il kari tajjeb, ghall gid tal Maltin.

Direttur: is-Sur Ġużè Muscat-Azzopardi (strada santa Lucija, numru 89.)

Amministratur: is-Sur Dŭardu Galea(str.Cristoforu, numru 174).

Stamperija: *G. Muscat* (strada sant'Orsla, numru 213).

L' EŬŬEL SENA. IL ĦAMIS, 4 TA LULJU, 1912. Nru. 21.

Inbiercu b' kalbna collha il ĦABIB, gażetta bil Malti, u nirriccmandaŭħ lir-Reverendi Cappillani, biex ixerrduħ kalb l'insara tal Parroċċi taħhom, ghax nistenneŭ minnu gid cbir.

Mil Belt, fid-19 ta Jannar, 1912.

† P. Arciskof u Iskof.

IL KASSIS jista ma icunx kaddis?...

Il poplu jitlob u irid li il kassis icun kaddis, u xejn ma jisbalja, ghax l'eûûel ûieħed li jitlob il kdusija mis-sacerdot hu Alla l' imbierec stess. Kassis, li ma icunx kaddis, hu ħuta barra minn l'ilma; f'loc gid ħsara cbira jista jaghmel fl'erûieħ. Iżda mhux mil kassis biss, iżda minn cull nisrani l'Iscrittura mkaddsa titlob il kdusija: infatti, ighid San Paûl: Din hi il volontà t'Alla, li tcunu kaddisin. Iżda b'dan collu bosta u bosta insara jisbaljaû u jintelku fil kieħ tal vizzju. Xejn, immela, ma hu ghaġeb li il kassis ucoll xi drabi jisbalja. Il kassis hua bniedem bħall' oħrajn: ghandu it-tiġrib bħall'oħrajn.—Bin Adam, hua ucoll iħoss bħal ħaddieħor it-takbida bejn ir-ruħ u il gisem, li minnha jitchellem San Paûl. Hua tat-tafal bħal ħaddieħor. M'hux ghaġeb, immela, jecc xi darba, bħalma jakghu tant insara, hu ucoll jiġġarraf. Ghaliex tant nistaghġbu bil ûakgha ta kassis? Ghaliex ma naghdruhx bħalma naghdru il ħaddieħor? Arju, il cbir ereżjarca tal antic, chien kassis, u patri chien Luteru, u hecc tant oħrajn huma li irmeû f'genb is-suttana u ic-cokka, u kalu li dehrilhom. Hadd ma jistaghġeb bihom: ghax chienu bniedmin, ghalchemm kassisin, u cull bniedem jista jisbalja. Ghaliex tant niscantaû u tant nistaghġbu (u xi ħadd, fil ħin li taparsi jistaghġeb, jieħu pjacir, ghax jobghod il kassis, min jaf ghaliex?) mita nisimghu li fil ġrajjet taghna xi kassis sbalja, forsi mhux chif u mhux daks chemm ighidu? Collox fuk collox, tista tghid li l'Appostli chienu l'aghar nies, ghax Guda, li bieħ il Cristu, chien appostlu? Jecc minn tnax insab ûieħed ħażin, ghaġeb ghax fost mijet ta kassisin jinsâbu uħud, li forsi ma igibux-ruħhom chif imiss, u jonksu? Hia ħaġa seûûa u raġunata li, mħabba xi sball ta dan u dac il kassis, jigi mcanfar il Cleru collu? (*) Ghal cull ûieħed li sbalja jen ingiblec mija li dejjem giebu ruħhom seû u ghamlu gieħ lill libsa taħhom, bil gherf, bit-tieba, bil carità, bil ħrara u bil kdusija. Smajt, darba, bir-raġun collu ighid, f'discors sabiħ, li ghamel fuk il Cleru ta Malta, ûieħed sacerdot ghajef u tajjeb: Halli l'eghdeûûa ipinġuna ta ħanfus isûed chemm iridu: ħalli, forsi, jinghad li jen kieghed infaħħar il kassisin ghax kassis: il poplu jafhom biż-żejjed il kassisin; jaf bosta minnhom chemm iħabircu u chemm jaħdmu; u chemm jaħdmu actar chiecu icollhom l'occażjoni. Ma dan collu, anche jecc il kassis, li jitħabat u jaħdem ghall gid tal erûieħ, icun minsi, jeû mghajjar, jeû iccalunjat, mhux sejjer ghalhecc jontor u jitlak collox. Il kassis scond il kalb t'Alla hua cuntent meta il cunxienza tieghu hi nadifa u sâfja. Jaf ben tajjeb li hu ghandu bosta u bosta ghedeûûa, li taħhom hua forsi kieghed ifixchel l'opri u il fehmiet ħżiena. Nispiedu billi nghidu li cull fejn riedu jippruvaû jaghmlu ħsara lir-Religjon fettxeû li ighidu u jigdbu fuk il kassis biex il Poplu, mifrud minnu, malajr jaka taħt difrejhom. Dac li ġara band 'oħra, ighallem lilna.

Dun Carm Żammit

(*) Fuk dan irridu nghidu fatt ċchejchen li ġara kuddiemna, f'ħanut mil gŭappi, haŭn il Belt, ghad m'ilux xahrejn.

Ŭieħed tal Professjoni (ma nghidux ta liema Professjoni, biex ma nonksux mil carità nisranija) chien kieghed fuk mejda, b'ħabib ma genbu, ikassas u ighid minn collox contra il Cleru, specjalment contra il Patrijet, ghax it-tali Patri chien ghamel hecc u hecc. Iżda, mita ferraħ ghommtu collha u sichet, ŭieħed ieħor minn fuk il mejda ta bisŭitu (ghax l'imbierec chien samma leħnu seŭŭa, donnu apposta biex jisimghu cullħadd) ŭieġbu u kallu: Int ħalliel u min jigi jisserva bic tisirku vilment!

—Ara x'inti tghid! (U kâm ghaliħ)

— Kieghed nghid li int u sħabec collha ħallelin, ghax min jigi jisserva bicom tisirkuħ vilment!

—Dan biċ-ċajt jeŭ bis-sôd?....

—Inti biċ-ċajt jeŭ bis-sôd ghidt li il Patrijet collha *hecc u hecc*, ghax it-tali Patri ghamel *hecc u hecc*?.... Ghax jen cont misruk vilment minn ŭieħed tal Professjoni tieghec: u, jecc ghall Patri ŭieħed ghandhom jeħlu il Patrijet collha, nista nghid li int u sħabec ħallelin ilcoll bħal sieħibcom.... Tajjba?....

—Tajjba! Ejja nixorbu!

U fakkajna daħca.

Id–Direzzjoni.

Il Cunferenza tal Curunell Manche'

Nhar il ħadd li ghadda, fil ghaxra u nofs ta fil ghodu, bħalma ħabbarna, il Professur Manchè ghamel it-tielet Cunferenza lill'Imsieħbin tal *Unjoni Cattolica*, fis-Sala il Cbira tal Palazz Caraffa: u chien mismuħ bi ħrara cbira. Ippresentaħ il Cummendatur Lanzun, bħala President tal *Unjoni*, b'erba' chelmiet sbieħ u li imissu il kalb: u chellu ma dŭaru xi uħud minn tal Cumitat — fost l'oħrajn, Monsinjur Camilleri, Monsinjur Gaŭci, Monsinjur Galea, is-Segretarju Walter Agius, il Cavalier John Apap, l'Avucat Enricu Frendu, ir-Reverendu Dun Frangisc Vella u id-Direttur tal *Ħabib*.

It-Tabib Manchè, ragel imsemmi ma Malta collha ghal gherfu u ghall'imħabba ta Pajjiżu, tchellem tajjeb ŭisk u chien ċar tant fil ħsiebijet, ghad li chellu f 'idejħ argument tkil u tar-rekka, li setghu jifhmuħ imkàr it-tfal. Dàm fuk tliet qŭarti: u fihom ma 'nsamax kiżd: imma, mal aħħar chelma, infexx fuku applaŭs cbir—sinjal li cliemu nifed fejn chellu jinfed.

Bida biex ighid li it-tipjip żejjed u ix-xorb bla kies huma żeŭġ ghâdiet ħżiena li actarx issibhom flimchien; u li, maghkudin hecc, jaghmlu deni cbir fil gisem u fir-ruħ. Imbaghd, irracconta chif it-Tabacc, sal ħabta tal 1550, conna ghadna ma nafux biħ fl'Eŭropa; u chif giebuħ mill'America daŭc li marru hemm l'eŭŭel darba ma Cristoforu Colombu, ghax sabu l'Americani imdorrijin biħ, seŭŭa misħuk trab u miġbud bl'imnifsejn, seŭŭa imkatta irkik u imdaħħan fil pipi u seŭŭa mimghud bcejjeċ taħt is-snien. Faccar ucoll chemm ghamlu ir-Rejjet ta daŭc iż-żmienijet biex jaktghu dic il ghada misħuta li bdiet dieħla il geŭŭa bis-sieghat u kal li saħansitra il Papiet ipprojbeŭħ

bħala dnub mejjet. Imma chien collu ghal xejn, ghax min jilħak jidraħ minn ċcunitu ma jirnexxilux jinfired minnu iżjed.

Il Curunell Manchè, bil pratica cbira li ghandu ta erbghin sena mghoddija bejn Tabib tar-Riġment u bejn Professur ta li Sptar, ŭira chemm it-Tabacc jaghmel deni f'li stoncu, fil fŭied, fil kalb u fil ghajnejn: tà bosta ragjunijet u semma ħafna cażijet ta nies ghomja iżrak u bil cancru f'kalbhom li chellu f'idejħ. Fost l'oħrajn irracconta chif, darba, xi ħmistax il sena ilu, chien irnexxielu isalva Avucat, li chien diġà bida jaghma u chellu jitlak ix-xoghol, billi ġaghlu ineħħi it-tipjip u ix-xorb, ghad li ma chienx jixrob barra mit-triek. U haŭn bida jitchellem fuk ix-xorb, fejn fisser li, mita ŭieħed icun jixrob, ghalavolja ftit, it-tipjip jaghmillu deni actar, ghax mhux id-duħħan, bħalma jaħsbu il boloħ, igib il mard, imma il ghacar tan-nicutina li fiħ it-tabacc; u dac il ghacar, ghalavolja bil kasba tŭila u bil bocchin, aħna insiffuħ irkik-irkik man-nifs li niġbdu u imbaghd, jecc nixorbu li spirti, actar jinħall malajr u jitħallat mad-demm, li jintosca ruħu biħ. bla ma nintebħu xejn, ghax dan jiġi biż-żmien. Difatti, kal il Professur Manchè, mita geŭ f'idejħ morda bil ghajnejn u bil cancru fil ħalk, actarx chienu dejjem irgiel maghmula, ta bejn it-tletin u l'erbghin sena, li mat-tipjip chienu iħobbu il bokka ucoll, ghad li ma chienux jiscru, imma chienu jieħdu daŭc iż-żeŭġ grocchijit jeŭ tlieta cull jum.

Li spirti, issocta ighid, barra mil mard ta li stoncu u tal fŭied, li biħ imùr l'aptit, tigi it-telka u jistghu jinfexxu, ma daŭc li ghedna, bosta mardijet oħra, imissu il moħħ: u din hi ħaġa cbira ŭisk, ghax mita ix-xorb jilħak imiss ir-ras, mhux biss li jaghmilna boloħ, imma jista iŭassalna *Ŭied-Incita* ucoll. Minn cull mija li hemm maghlukin mal imgienen—mhux Malta biss, imma id-dinja collha—disghin minnhom ħadhom hemm ix-xorb. Ighiduħ l'akŭa Tobba tal Eŭropa chif iddur. Anzi, il marda chiefra tax-xorb tintired ucoll: u il biċċa il cbira ta daŭc li jatihom tal kamar huma ulied mis-sierijet li chienu moghtija ghax-xorb.

Ŭira, fl'aħħar nett, il Professur Manchè, li, bħalma it-Tabacc, actar ma icun isŭed, actar jaghmel deni, ghax actar icun fiħ nicutina; hecc ucoll li Spirti, actar ma icunu irħas. jigifieri spirti ħżiena, spirti tal pitravi, tal basal, tal ŭerak tal bajtar, spirti ordinarji li inkas jafu fejn jokghod il gheneb, actar igibu il mard. U spiċċa biex irric-cmanda mhux li ŭieħed jakta it-tipjip u ix-xorb ghal-collox, ghax daŭn la nilħku nidraŭ bihom, ma jirnexxilniex inneħħuhom, imma li chiecu, f'loc tliet grocchijet ħżiena, nieħdu ŭieħed tajjeb; u li, f'loc tabacc tkil u bil ŭisk, inpejjpu ftit u ħafif. Irriccmanda ħafna ucoll li ma nixorbux u ma 'npejjpux ghar-rik, ghax hemm li ix-xorb u it-tipjip jaghmlu l'actar deni....

Imma fejn nibkghu sejjrin, jecc irridu nghidu haŭn cullma ghallem nhar il ħadd il Curunell Manchè?...Milli kal ma ħirgit-ilniex chelma minn rasna, ghax cliemu, ċar u ħafif, gharef u tal fejda, niżel bħal balzmu f'kalbna: imma dan li ghedna hu biż-żejjed biex nuru lil daŭc il karrejja taghna li ma chellhomx ix-xorti jisimghuħ chemm chienet sabiħa u tal bżonn il Cunferenza tieghu. Nifirħu lilu u lill Cumitat li stiednu biex jaghmilha. Frattant, fl'14 ta lulju, imiss lill Professur Dun Carm Psaila—l'aŭtur tal *Innu tal ħaddiema* u ta daŭc il poeziji l'oħra li dehru fil *Habib*: u dan jaghmel ir-raba Cunferenza fuk taghlim ieħor li jiftaħ il moħħ u ihenni il kalb. Ghadna ma nafux sgur: imma actarx li bi ħsiebu jaghmel mal Imsieħbin tal *Unjoni Cattolica* nitfa ta *Viaġġ mill'art sa ħdejn ix-xemx.*

L'Imnarja

Bil kalb collha niżżuħajr lis-Società *Economico Agraria* tal imgiba sabiħa li biha gharfet tmexxi il *Ŭirja Agraria*, li bir-rieda u bis-sensja tal *Gvern*, saret nhar is-Sibt li ghadda geŭŭa il buschett. Scond il fehma taghna, nistghu nghidu illi collox chien kieghed f'locu u tà gost cbir, minn barra biss dic tal *Frott*, li din is-sena ma chienetx mghammra bħal snin oħrajn.

Ghalchemm Malta ma ghadhiex bħalma chienet, in-nfes ma bakghetx l'ura din is-sena; ħ ftit cliem, tant nhar il Gimgha chemm ucoll nhar is-Sibt, il *Buschett* chien mghammar ġmielu.

Fil 11 ta filghodu, il *Gvernatur* u martu imsieħbin mil *Vici-Gvernatur Maġġur Clauson*, flimchien ma xi mistiednin, raŭ u fleŭ il Ŭirja u ħâdu pjacir ŭisk biha u dana gharafnieħ mid-discors li kal, ghad li dan ma nistghux ingibuħ imħabba ħl ŭisa tal ġurnal; iżda fost collox nistghu nghidu illi il *Gvern* jidher ħ ħsiebu li jaghmel dac collu li jista, sabiex ir-raba icun fornit mill'ilma. Id-discors tal *Gvernatur* giè maklub ghall Malti mis-*Sur Evarist Castaldi*, ragel maghruf minn cull-ħadd, li hu il *President tas-Società Economico Agraria.*

Ŭara li sar dan collu bida it-tkassim tal *Premji*, li chienu ma dŭar 140

Bil pjacir aħna osservajna u flejna tajjeb il ghodod tar-raba, moghtijin bi Premju chif sejjrin nghidu: moħriet ġdid, tajjeb ghar-raba taghna, il *Pompi* biex jitbixxu l'uċuħ ghad-dud, il Mniefaħ, l'Imkassijet u ghodod oħra li ma hemmx bżonn isemmihom ŭaħda ŭaħda.

Tabilħakk din ix-*Xirca* kieghda taghmel chemm tista sabiex iġgib il kuddiem ix xoghol tar-raba, li ħakku min jaghmillu il kalb; u ghaldakshecc nizzuħajr minn kalbna lil *Membri* collha, li bihom tinsab mghakkda din ix-*Xirca* u maghna jinaghkdu il *Maltin* collha, sabiex, flimchien u b'leħen ŭieħed, natuhom l'icbar tif ħir talli kieghdin imexxu il-kuddiem dan ix-xoghol, li hu tant meħtieġ ghall ħajja taghna.

Il *Gvernatur* kieghed jaghmel ħafna sabiex ighaddi il kuddiem il Biedja u it-trobbija tat-tigieġ; tant hu veru li bi Premju tà tliet sriedec ta ġmiel liema bħalu migjubin mil gżira ta Rodi u ŭieghed ucoll Premji oħra ghas-sena li gejja,

L'annimali ghoġbuna, ma nistghux inghemgmu, iżda nittamaŭ li is-sena li gejja, jecc Alla irid, naraŭ xi ħaġa aħjar. Il festa spiċċat ghall ħabta tas-siegha.

W.

Is-Sur Mast Attilju Pizzuto

Ghadu żaghżuħ ħafna, imma, 'mrobbi fl'oghla Schejjel u imħarreġ cmieni minn Missieru ħl gherf tal mużica, bħalma ghar-rafna ħl *Habib* drabijet oħra, sata juri malajr x'irodd ill gênju li biħ żejjnu Alla U chien ŭieħed mill'eŭlenin li fehmu u ħaddnu tajjeb il *Motu Propriju* tal Imkaddes Piju Ghaxra, ghax—nghidu b'ŭiċċna minn kuddiem—biex tithem dac il ħsieb gholi tal Papa u tati lill Cnisja ta Gesù Cristu, bla tlellix li ighammex ghajnejn il boloħ u ibieghed mil kima lejn id-*Dar tal Orazzjoni*. Mużica tas-seŭ sagra, barra mil gênju u li scola tan-noti, irid icolloc l'educazzjoni letterarja.

Ħabbarna il gimgha l'oħra li chellha tarġa issir, nhar il ħadd li ghadda, Il kuddiesa il ġdida tas-Sur Mast Attilju Pizzuto, fil Cnisja ta *Santa Caterina d'Italia*, ghall festa tal *Guardia d'Onore*, li, bħalma tafu, hi mghakkda minn ġuvintur Tobba, Avucati, Periti, Studenti tal Università u persuni oħra tal katgħa taħhom; u ghedna ucoll li, mita iżżażnet, fis-26 ta mejju, ghall festa ta *San Flippu Neri*, fil Cnisja tal Vitorja tal Belt, fejn chienet mitluba minn Cumpanija oħra ta ħafna Sacerdoti u Persuni puliti, aħna conna faħħarniha, ghax ghoġbitna u sibna fiha cull-ma ghedna issa fuk il Mużica sagra scond l'intenzjoni tal Vigarju ta Gesù Cristu. Mela, m'hemmx bżonn nerġghu intennu dac li ghedna. Imma nghidu biss li, din id-darba, deher ŭisk actar il ġmiel ta din il kuddiesa: u dan ġara ghal żeŭġ ragjunijet: l'eŭŭel ŭaħda, li, mismugha it-tieni darba, giet iggustata aħjar, la darba mhux cull-ħadd ghandu id-dôn ta ŭidnejn li jakbdu is-sbuħija tal Mużica ħabta u sabta; u l'oħra, ghax f'li strumentazzjoni sar tibdil tal impurtanza u l'orchestra chienet ŭisk itieb, fil ghadd u fin-nies taħħa. Issa il kuddiesa hi strumentata ghall corda biss: vjolini, vjoli, vjoloncelli, cuntrabaxxi u arpa: u din tal aħħar ghandha parti hecc cbira, li cull-ma kabel ma chienx *esegŭit* bir-rekka li jixraklu issa giè mitfuħ qŭasi collu fukha. Imma, nerġghu nghidu chif ghedna l'eŭŭel darba, il ġmiel tal kuddiesa kieghed fuk collox f'li *stil sagru* u fil *ghamla ŭaħda* li biha hi miġbuda mil *Kyrie* sal *Agnus Dei*, fil *melodija* u fl'*armonija* tas-seŭ tal Cnisja, Il huma ghaddejjin dejjem leŭn ŭieħed u ħsieb ŭieħed, saħansitra li il *Confiteor* tal *Credu* ifaccar is-*Suscipe* tal *Glorja* —u, imbaghd, il ghalka tas-*Sanctus* u tal *Agnus* jerġghu ifaccruhom it-tnejn. Hecc ghandu icun li stil tal kuddiesa u lilu iħaddan min jifhem seŭŭa x'irid il Papa, li, fl'aħħar mill'aħħar, barra milli hu il Vigarju ta Gesù Cristu u ma ghandux jati cont ħlief ll'Alla tal Ordnijet tieghu (aħna, bħala Cattolici, ghandna biss id-dmir li nobduħ ghar-rcopptejna) jaf ucoll il Mużica u chiteb mita chien ghadu Cappillan u Iskof bcejjeċ tal Cnisja li huma migjubin stampati fil *Hajja tieghu* !

Fiex it-taljan ma jakbilx mal-malti.

(*icompli ma' l-ahhar numru*)

Ŭara vocali b'accent sħiħ maħtuf it-taljan jokghod b'consonanti ŭaħda, ara: *pèr*, *còn*. Il-malti ma jokghodx: irid tnejn. Għalhecc jicteb *sàrr*, *sòrr*, *dàkk*, *dòkk*, *mèdd*, *mìdd*, *ħàdd* (nessuno, Domenica, guancia), *ħàtt* (demolì), *ħàdt* (presi, prendesti), *rìdt*, *kgħàdt*, *mgħàdt*, *bgħàdt*, (odiai, odiasti) *bgħàtt* (mandai, mandasti), *farfètt*, *biljètt*, *sjètt*, *paljètt*, u ucoll il-preposizzjonijet articulati, *lìll*, *għàll*, *bħàll*, (f'loc *lìl il* —, *għâl il*—, *bħâl il*-), bħalma żeŭġ consonanti ucoll jicteb ŭara l-istess accent fil-chelmiet *dòrt*, *kàlb*, *sìrt*, *dòkt*, *farfàrt*, *bèlt*, *tàlb*, *ħòlm*, *għèrk*, *għònk*. Il consonanti ŭaħda, inbaghad, iżommha għal ŭara vocali bl-accent tagħha mcarcar, bħal fil-chelmiet *sâr*, *dâk*, *dâr*, *ħât*, *dâc*, *miet*, *mûr*, *dûr*, *côc*, *lôc*, *sîr*, *ħît*, *bîr*, *sîd* u fil-preposizzjonijet semplici *lîl*, *għâl*, *bħal*.

Daŭn it-tliet preposizzjonijet semplici, li minn *lili*, *lilu*, *lilec*, *bħali*, *bħalu*, *bħalec*, *għalija*, *għalic*, *għalih* jidher li jispiċċaŭ b'consonanti ŭaħda, drajna nsemmghuhom ħażin b'accent maħtuf f'loc b'accent imcarcar, u hecc ma nagħżluhomx fil-leħen tagħhom mil-preposizzjonijiet articolati *lill*, *għall*, *bħall*.

Il-consonanti *l*, li biha jispiċċaŭ il-chelmiet *lil*, *għal*, *bħal* katt ma titbiddel f'consonanti oħra, jcollha xi jcollha ŭarajha; imma ż-żeŭġ ittri *ll* ta' *lill*, *għall*, *bħall* billi l-aħħar ŭaħda minnhom articlu, jecc il-chelma ta' ŭarajhom tinzerta tibda bil-consonanti *ċ*, *ġ* (b'leħen ta' *ċ*), *d*, *t*, *l*, *n*, *r*, *s*, *x*, *z*, jeŭ *ż*, jieħdu leħen dic il-consonanti u jinbidlu fiha, ittra ŭaħda: għalhecc ŭakt li nictbu bi preposizzjoni semplici *lil Żeża*, *bħal tarbija*, *għal darba*, *bħal dundjan*, *bħal sifja*, *bħal ġfien*, *bħal żrara*, *bħal ras maktugħa*, *bħal ruħ tal-Purgatorju*, *għal xagħra ŭaħda*, nictbu nbagħad kabel l-istess consonanti, bi preposizzjoni articolata *liż-żgħar*, *bħat-teŭm*, *għad-dell*, *bħad-dundjani*, *bħas-sifa*, *għaż-żiffa*, *bħar-rjieħ collha*, *bħaġ-ġfien*.

Daŭn il-consonanti, li jġagħlu lil l-articlu jitbiddel fihom, juruna fejn għandna nictbu *lil*, *għal*, *bħal*, u fejn *lill*, *għall*, *bħall*. Fejn chiecu nictbu *liż-żgħar* (u mux *lil żgħar*) nictbu *lill cbar*; fejn chiecu nictbu *lill Żeża* (u mux *liż-Żeża*), nictbu *lill Carmnu*; fejn chiecu nictbu *bħat-teŭm* (u mux *bħal teŭm*), nictbu *bħall basal*; fejn chiecu nictbu *bħal tarbija* (u le *bħat-tarbija*) *nictbu bħal mara*; fejn *bħal teŭma* (u le *bħat-teŭma*) nictbu *bħal basla*, *bħal ġummara*, *bħal kargħa*, *bħal flixcun*.

G. VASSALLO.

Cûl... biex tmut!

Coss, ħelŭin zoccor daŭn li mberchin ta tobba! Cull ma nieclu, jecc nokoghdu għalli ighidu huma, hu toscu u bil ftit il ftit iŭassalna lejn il kabar.

Isimghu.

It-tè u il cafè igħarrku li stoncu u ikanklu in-nervi. Ir-rum, il brandy, il whisky u oħrajn imarrdu il fŭied. Il birra iggib il gotta u ir-reŭmatiżmu.— L'inbid aħmar jagħlak l'imsaren u l'isfar ħażin għall fŭied. Bakax fejn jaslu? L'ilma, iva, l'istess ilma, iccundannaŭħ ucoll għaliex jista icollu id-dud (*microbi*) ta ħafna mardijet u certu trab (*sali*) li huma ħżiena għall clieŭi!

Il ħalib igib id-deni tifu u il marsuttin (*tisi*), il frott fiħ il *microbi*, ir-ross, il patata, il kamħ fihom il lamtu, li hu ħażin għall gisem, il għaliex (ighidu huma) il gisem ma għandux ħaġa (*organo*) biex igerrghu!

Iz-zoccor igħarrak is-snien u igib id-dijabete!

Il laħam taċ-ċanga isaħħan id-demm u iħaddem iż-żejjed il fŭied, il frott tal baħar igib it-tifu, il ħut il ġdiem, barra minn fukna ilcoll!

Baka, baka izjed!

Il ħaxix mgħolli hu tkil daks iċ-ċomb għall' istoncu: il bajd ucoll....

L'aħjar, immela, biex a mimmutux.... immutu bil ġuħ!

NOT: M. D.

TŬISSIJET FUK IS-SAĦĦA

(*Jissocta fuk it*-TFAL)

F'li Schejjel collha, specjalment f'tal Gvern, għandhom igħallmu it-tfal, bniet u subien, chemm jistghu lingŭi barranija bil fomm biss, u igħallmuhom jakraŭ u jictbu bil malti, u meta icollhom għaxar snin jibdeŭ igħallmuhom xi sengħa illi biha jistghu jakalghu x'jieclu meta jicbru. Jecc għad ġurnata it-tagħlim isir *obbligatorju* f'Malta, jigifieri illi cull missier bil-fors għandu jibgħat l'uliedu li Scola *mis-sitta* sal *għaxar snin*, dan it-tagħlim li semmejna għandu jintgħata lit-tfal li ma iridux icomplu l'istudju; għall'oħrajn li iridu jieħdu professjoni, ŭara il għaxar snin, icomplu jistudjaŭ il lingŭi u il ħŭejjeġ l'oħra scond il bżonn taħħom.—Aħna m'aħniex cuntrarji għat-tagħlim obbligatorju, għax b'daks hecc il missirijet u l'ommijet ma iħallux l'uliedhom jitilghu bħal ħmir għal għomorhom collu, u dan biex iħaddmuhom minn ċcunithom bħall'annimali, (sabiex jakalghu xi ħaġa żgħira) u iħassrulhom saħħithom bix-xoghol meta icunu għadhom ma jifilħux għalih.—Ŭisk aħjar għal culħadd illi it-tfal imorru li Scola sa 'l għaxar snin u icunu jafu jakraŭ u jictbu bil malti, jitchellmu b'xi lingŭi oħra barranija u jitghallmu xi sengħa li biha jistghu igħixu f'ħajjthom collha.

Barra mit-tagħlim ta li Scola (bil-fors jeŭ bil volontà), l'omm u il missier jaħtieġ li igħallmu l' uliedhom id-dar fuk cull ma jinħtieġ fil ħajja. It-tfal huma curjusi u għalhecc għandhom icunu imŭieġba mil-l'omm u il missier fuk dac li jixtieku jafu bil verità collha, u mhux bil ghideb; u meta isaksu xi ħaġa m'hix xierka li ma għandhomx jafuha, f'loc ma tghidulhom ħaġa b' oħra, biddlu id-discors, u katt tigdbulhom, għax il ghideb ħażin dejjem u it-tfal għandhom icunu imŭissijin li ma ighidu katt cliem b'ieħor.

Għandna nghidu ucoll illi il memorja taż-żgħar għandha tcun esercitata, imma katt tgħajju moħħ it-tfal, meta għadhom żgħar, bil ħrejjef, bil canzunetti u bl'orazzjonijet tŭal illi bihom tgħajjulhom il memorja, ankas għandcom tieħdu gost u tiftaħru ucoll illi uliedcom għalavolja żgħar għandhom ħila ighidu a memorja ħŭejjeġ tŭal u tar-rekka. Fl'aħħarnett, nghidu li l'istudju li it tfal icollhom ilestu id-dar, moghti mis-Surmastrijet, ma għandux icun kaŭŭi u tŭil, għaliex, ġant it-tifel chemm it-tifla, ŭara ġurnata scola, ma għandhomx imorru id-dar u jitilfu is-sieghat fil kari u fil chitba, f'loc ma jistrieħu billi jitfarrġu u jilgħabu. U katt tħalluhom jistudjaŭ (anche il ftit li icollhom jagħmlu) ŭara l'ichel. Li studju malajr fuk l'ichel jagħmel id-deni, u iħassar ix-xoghol ta li stoncu u it-tfal actarx jimirdu b'din id-draŭŭa ħażina.

(*Jissocta*) L. MANCHE'.

Ma dûar il Gżira.

—Niżżu-ħajr lid-Diretturi tal *Immaculata* u tas-*Salib*, li, bona grazzja taħħom u contra il meritu tagħna, għoġobhom ifaħħru bi cliem għoli in-nitfa ta *Sunett* li ctibna fuk ir-*Raj tal bniedem*, migjub minnhom it-tnejn; u ŭisk actar niżżu-ħajr lir-Reverendu Patri Bastjan, Direttur tal imfaħħra *Immaculata*, li, bit-tieba tiegħu, għoġbu ifaħħar mhux biss lilna, imma ucoll din il gażetta, li il *Cumitat tal Appostulat tat-Talb* ried jirħi f'idejna.

—Nhar il ħadd li għadda, bdeŭ isiru il provi għat-tiġrija li għandha issir tas-Sliema, bħal dari, għall *Festa tal Carmnu*.

—Iftħu għajnejcom! Il Conslu Ingliż tal Argiel bagħat iŭiddeb il Maltin li min ma jafx bil Franċiż ma għandux għax imur ifittex ix-xogħol hemm!

—Nhar il ħamis li għadda, varaŭ lanċa ġdida oħra, biex tbaħħar mal oħrajn bejn tas-Sliema u Marsamxett. Semmeŭha *Glory*: u mil bûk sa 'l mâcna inħadmet collha haŭn Malta. Nixtiekulha ir-risk u il barca.

—Il Commendatur Fonsu Galea, dejjem tajjeb magħna, għoġbu jibgħatilna l'aħħar ctieb li ħareġ fid-damma għażiża tal *Moghdija taż-żmien*. Jismu *Il-ltim ta Parigi* u fiħ tas-seŭ x'takra u x'tixtarr. M'hemmx bżonn nghidu li hu mictub tajjeb ferm, mita 'nħabbru li hu mictub mis-Sur Fonsu stess. Il *Habib* jixtiek jara il cotba tal *Moghdija taż-żmien* f'idejn cull-ħadd, għall gid tar-ruħ u tal gisem; u jixtiek ucoll li chemm haŭn karrejja boloħ u fiergħa li kieghdin jintuscaŭ ruħhom bil kari ħażin—ħażin fil għamla u ħażin fis-sustanza—jif hmu ta liema fejda cbira huma il cotba tal *Moghdija taż-żmien*, biex hecc iħossu f'kalbhom x'obbligazzjoni għandhom lejn is-Sur Fons, li mhux biss jitħabat u jaħdem għalihom, mhux biss jiġri ŭara l'aħjar Chittieba tal Malti u jicteb hu stess, imma jonfok (u jonfok ħafna) mil but. Illum ma fadalx Chittieb tal Malti mit tajjbin li ma għandux il ctieb tiegħu fil *Moghdija taż-żmien*: u din il ġabra ta cotba, magħmula bid-dehen u bil ħeġġa tal Commendatur Galea, nistghu insejjħulha l'*Antologija Maltija*—jigifieri il *Gemgħa tal aħjar cotba bil Malti*. S'issa fiha 117 il ctieb, li is-Sur Fons biss jaf chemm sŭeŭ u chemm flus ma daħlux milli sŭeŭ: imma jecc ma jafuhulux in-nies tad-dinja, jafulu Alla, għax Hu ŭaħdu jista ikis u jiżen il gid li sar bihom.

—Nhar l'erbgħa, fis-26 ta ġunju li għadda, it-tfal bniet ta li Schejjel tas-*Sorijet ta San Frangisc* tal Belt u tal Isla taŭ cuncert fis-sala tal Palazz Caraffa, lilhom mogħtija mil Cumitat tal Appostulat tat-Talb, għal bżonnijet tad-Dar li għandhom Gorfù; biex cioè jistghu icabbruha u jatu fiha it-tagħlim taħħom lit-tfal tal Maltin ħutna aħjar.

Is-sala chienet mimlija bin-nies u kuddiem cull-ħadd chien kiegħed Monsinjur Arci-Iskof, ma ħafna Sinjuri oħra.

Għandna pjacir nghidu illi il Prugramma chien tŭil u imżeŭŭak seŭŭa u ħadd ma chien jistenna li chien sejjer isir tajjeb b'mod tali, illi min ma chienx jaf x'iroddu daŭn li Schejjel, ħareġ persŭas illi jistgħu jokoghdu mal oħrajn collha li għandna fil Belt.

Nibdeŭ biex nifirħu ħafna lis-Sorijet ta San Frangisc u lis-Superjura Generali taħħom, Marija Nazzarena, għal dan it-trijonf sabiħ; maħħom nifirħu lis-Sinjura Brizzi, li tatħom dakka ta id seŭŭa, specjalment fil mużica; imbagħad, nifirħu lil daŭc collha li fid-dakk tal Pjanu jeŭ fir-rappresentazzjonijet taż-żeŭġ cummiedji—*La Dama Incontentabile* u *Mrs. Brown's new servant*— chif ucoll fil biċċa 'mħallta bil mużica—*Scherzo musicale*—ġiebu-ruħħom ta veri mgħallmin.

Ma nitchellmux mil bċejjeċ tal ginnastica u taż-żfin biex ma 'ntaŭŭlux iż żejjed u inkas ma natu ismijiet biex ma nagħmlu differenza bejn ħadd, inkas ma daŭc li sebku lill'oħrajn. Imma nerġgħu intennu il ferħ tagħna lil cull-min chellu parti f'dan il cuncert tal carità, għaliex irnexxa tas-seŭ cbir.

—Billi, 'mħabba in-nukkas tal ŭisa, bkajna gimgħa l'ura mas-Sur Vassall, icollna inħallu għall ħarġa li gejja dac li bagħtilna l'aħħar.

—Il Cunferenza tal Professur Dun Carm Psaila, li semmejna band'oħra, tcun *illustrata bil lanterna magica*, jigifieri dac li ighid bil fomm tidher f'li stess ħin ix-xbiha tiegħu fuk it-tila taċ-Cinematografu, bħalma jagħmlu fil Cunferenzi tal *Liceo*. Min jonkos għaliha mill'Imsieħbin tal *Unjoni*?!

—Jiddispjacina ħafna li is-Sunetti tar-Reverendu Patri Bastjan, Direttur tal *Immaculata* u Archivjarju tal Provincja Maltija tal Cabuccini, ŭaslulna tard ŭisk biex nistgħu ingibu minnhom din il gimgħa.

—Fuk il Lakgħa cbira li saret it-Teatru Manoel, ilbieraħ tl'ura, fuk il Lingŭa Taljana, nitchellmu darb'oħra.

Ma dûar id-dinja.

—Cull sena, il Papa nhar il festa ta San Pietru u San Paŭl ikassam lill Cardinali, lill'Ambaxxaturi u lill Prelati tal Korti tiegħu medalja tal fidda li ifaccar l'acbar ħaġa li Hu icun għamel ma tul is-sena. Din is-sena, ried li il medalja tcun tfaccar il ħalka tal Istitut Biblicu.

—Ftit ġranet ilu, il Papa laka kuddiemu 300 tifla, li bakgħu iltiema fit-terremot ta Messina, u li geŭ miġbura u li kiegħdin jitrabbeŭ taħt is-setgħa tal istess Papa. Ŭara it-taħbit tal idejn u il għajjàt cbir ta ferħ, ŭaħda minnhom, fl 'isem tal oħrajn collha, talbitu il Barca tiegħu, iżżietu-ħajr għal cullma għamel maħħom u ŭiegħditu li cull ŭaħda minnhom tagħmel id-dmir taħħa collu sabiex tcun denja tiegħu. Imbgħad, l'iżgħar fosthom, miżmuma minn idejha, offrietlu bucchett tal ŭard, li il Papa ħa tant bil kalb.

— Scioperi cull-imchien.— Is-scioperu tan-nies tax-xatt, l'Inghilterra, għadu ma spiċċax.—Hecc ucoll ma spiċċax l'ieħor tal baħrin, Franza; anzi hemm biża li jicber iżjed. Issa ieħor żdied il Portugal, min-nies tat-tram, li jinsabu armati.—Tliet bombi geŭ sparati fil Piazza Don Pedro. Il Cavallerija ferket u xerdet in-nies. Chien hemm mejjet u ħafna feruti.

—Għalchemm l'arèoplani ġeŭ bil bosta ipperfezzjonati, jibka dejjem tas-seŭ li il bniedem hu maħluk sabiex jimxi fuk l'art u mhux biex itir.—Cull jum, għal dakstant, nakraŭ disgrazzi.—Dantzig, arèoplan bil kaŭŭa tar-riħ ħabat ma dar; ŭieħed ragel ŭaka u baka mejjet, tlieta oħra kabżu fix-xmara u salvaŭ. Ħdejn Parigi, is-sotta-tenent Etienne ŭaka minn għoli cbir u baka mejjet.

—Ir-Re u ir-Regina tagħna, il ġranet li għaddeŭ, marru iżuru il minieri tal faħam fis-South Wales; ġeŭ milkugħin b'ferħ cbir minn daŭc in-nies, li lilhom marru ilestu arc trijunfali, mibni bil faħam tal ħaġra u imdaŭŭal b'lampi tas-sicurtà.

—F'Toulun, Franza, fuk il fregata franciża *Julet Michelet*, xcatta canun, li katel tlieta u fiera ħafna oħra. Ŭara li bit-tbatija nizżlu l'art il feruti u ħaduhom li Sptar, digrazzja oħra ġrat fuk li stess fregata: kabad il porvli, u minn ġdid chien hemm ħafna feruti oħra.

—Londra, bħala tifchira tal maħbuba Sultana Alessandra, fis-sitta u għoxrin tax-xahar, il jum li hi ŭaslet l'Inghilterra l'eŭŭel darba għaż-żŭieġ taħħa, ftehmu li isemmuħ *Alexandra Day*: u dac in-nhar, cull sena, in-nisa sinjuri joħorġu ibiegħu ŭard artificjali b'sold il ŭaħda, sabiex cullħadd igibha fil cappell.— Jaħsbu li actar minn għaxar t'elef sinjura, cull ŭaħda b'cannestru ta tliet mit ŭaħda, chienu jiġġereŭ ma Londra.— Il flus imbgħad li ingemgħu, għandhom iservu għall bżonnijet ta li Sptarijet.

—Tempural mill'acbar minn Milan mixa fuk Ruma— rjeħ ta kaŭŭa straordinarja, xita bil kliel u silġ bil bosta oħxon għamlu ħsara cbira: ħafna nies bakgħu feruti u hemm ucoll xi mejjtin.

—It-Taljani, fi Tripli, fis-sebgħa u għoxrin tax-xahar, ġeŭ attaccati Buchamez minn sitt elef Torc,li chienu accampati f'Sidi-Sajd. Telegramm minnRuma igħarrafna li it-Toroc ħalleŭ ħames mija mejjtin u it-Taljani 27 moktula u 112 feruti biss. Għal din il vittorja saru dimostrazzionijet ta ferħ cbar Ruma, l'actar fil Parlament.—Il għada, chien hemm battalja oħra u it-Taljani, mgħajjuna minn tliet fregati, reġġgħu l'ura lit-Toroc, u imbagħad cecceŭhom bil ponot tal bajjunetti — Igħidu li it-Toroc chellhom mitejn mejjtin, u it-Taljani għaxra mejjtin u 78 feruti.

Mil LUCERNA TAL ĦAJJA. — 13. Min għandu fiħ li spirtu t'Alla jistmerr u jobgħod cull frugħa li tati id-dinja.

†

Itolbu għall'erŭieħ għeżież tas-SORU FORTUNATA BRINCAT, ta *San Giusepp tal Apparizzjoni*, li mietet Tripli, fl'24 ta ġunju, ŭara 35 sena xogħol f'li Sptar ta dic il belt, fejn Alla biss jaf chemm ħadmet, specjalment issa, fi żmien il gŭerra; u tas-SORU SCOLASTICA (Caterina Bonnici), li mietet haŭn il Belt erba' ti jem ŭara fl'Abbatija ta Santa Caterina, fejn chienet ilha magħluka 18 il sena. It-tnejn chienu jiġu cugini mar-Reverendu Dun Frangisc u mal Procuratur Legali Eŭgenju Vella. Alla jatihom il Genna, li ħadmu dejjem għaliha.

MOGĦDIJA TAŻ-ŻMIEN

Taħbit il moħħ.

Biex issibu x'in hi il chelma li għandcom tfissru, imsejjħa *collox*, tridu tieħdu l'eŭŭel ittra ta cull ŭieħed mil ħamsa u frattant tgħidu x'in huma ucoll: u, imbagħd, bil ħames ittri tgħakkdu *collox*. Per esempju, jecc il ħamsa ifissru: *Sema*, *Art*, *Labra*, *Ilma* u *Barri*, tieħdu l'eŭŭel ittri taħħom (*S*, *A*, *L*, *I*, u *B*) u bihom tagħmlu *Salib*. Jecc il chelma ta *collox* tcun iksar jeŭ itŭal, icun hemm inkas jeŭ actar cliem xi tfissru, biex imbagħd tieħdu l'eŭŭel ittra ta cull tifsira: imma illum gibna l'esempju ta ħamsa għax ħames ittri fiha il chelma ta *collox*. U għamilniha ħafifa chemm stajna, biex tifhmu il logħba għal darb'oħra. Naraŭ, mela:

1. Jen sid collox.
2. Bżonn tal ħajja, li mingħajri ma tgħaddix.
3. Jecc inkum, naf nagħmel rajja.
4. Tixrob lili ma tagħlix.
5. Int, u jen, u cull għajr tagħna.

Collox haŭn, kiegħed jilkagħna.

L'aħħar XARADA chienet:

Bona-parti— Bonaparti.

Giebuha: Monsinjur Canonicu Hili u is-Sur Dŭardu Grima, minn Għaŭdex it-tnejn.

L'aħħar TAĦBIT IL MOĦĦ chien:—

«Żeŭgi marid il furmaria, żeŭġ binti falla, it-tfal il cbir rashom marret u cull-ħadd ŭaka fuki.»

Ma giebuħx tajjeb ħlief is-Sur Dŭardu Grima, minn San-Laŭrenz ta Għaŭdex, u is-Sur Giuseppi Aqŭilina (taċ-*Circlu Mand. Bellini*) mill'Imsida: imma, ngħidu aħna, bħalma giebuħ tnejn, chiecu ħabbtu ftit moħħom, setgħu giebuħ ħafna oħra, għax biex ŭieħed jista igħemgħem li ix-xogħol m'hux maħdum tajjeb irid ma igibu ħadd.

[*Dun Paŭl*] [*Proprietà letteraria*]

Omm tasseu u Omm taparsi

(*Mit Talian ta F. Martinengo P. d. M.*)

Fûk l'artal, seŭŭa seŭŭa fejn jitkiegħed il calci, hemm rħama ngastata, li igħidulha *pietra sacra* (gebla mbierca), b'kabar żgħir f'nofsha, li fiħ geŭ mkegħdîn u magħlukîn tajjeb minn idejn l'iskof xi *reliqŭji* ta kaddisîn martri. U meta is-sacerdôt ibûs l'artal, m'hijex, le, din tiegħu xi ceremonja fiergħa, imma icun kiegħed ibûs daŭn *ir-reliqŭji*, seŭŭa seŭŭa bħalma int, Pepp, tbûs il curuna ta missierec. Jakaŭ m'humiex missirijitna fil fidi il kaddisîn martri? U l'eŭŭel darba li is-sacerdôt ibûs l'artal, hecc chîf jitla' it-targiet tal artal, igħid din it-talba sabiħa:— *Nitolbuc, oh Mulej, għal meriti tal kaddisîn li huma haŭn ir-reliqŭji tagħhom, li jgħoġboc taħfrilna dnubietna collha.*

—U għîd!. jien minn dan collu ma cont nâf xejn. U int Matt?

—Lankas jien. U fl'artali collha hemm dau 'r-*reliqŭji*?

—Mela. Din hi draŭŭa jeŭ *usanza*, li għadha gejja mil eŭlenîn żmienijit tal Cnisja, meta is-Sagrificcju mkaddes chien isîr fûk l'okbra tal martri. Chienu daŭc żmienijit il persecuzioni, il cumbatt u ic-ċarcîr taddemm, li fihom (jistkarruħ saħansitra il protestanti) il Cnisja cattolica chienet għadha kaddisa u safja mis-*superstizionijit*. Tajjeb, issa dac iż żmien ir-*reliqŭji* tal martri chienu miżmumîn bl'acbar kîma. Biżżejjed takra' l'istorja tagħhom biex tara chemm hu hecc tabilħakk,dic l'istorja li mbagħtet lilna mil ilgħad żmienijiit, u chitbuha actarx xhieda li raŭ b'għajnejjhom. Minnha jidher bic-ċar, li ir-*reliqŭji* tal martri chienu mfittxijin bi ħrâra cbira mil insara, li ma chienux iħarsu għal flûs biex jixtruhom u minn xi drabi chienu ucoll iħallu ħajjithom biex jicsbuhom taħt idejjhom. Chienu jiġbru mux biss l'iġsma mtertkîn u l'għadam mfarrac bis-sŭat u 's-snien tal annimali imma saħansîtra id-demm, li chienu jiġbru geŭŭa fliexchen żgħar, li għadec tista' issîb minnhom fil *catacombi* ħdejn l'iġsma tal martri. Xi drabi chienu icunu l'insara, li, jaraŭ lil ħuhom b'kalb cbira jati ħajtu għal fidi, chienu iduru miegħu biex jieħdulu xi tifchira, ibillu fid-demm sħûn u ħiereġ itîr mil feriti ta gismu mcatâr u bcejjeċ tal għażel, li chienu mbagħad jeħdu id-dâr magħhom bħala ħaġa għażiża. Drabi oħra chien icun il martri, li chien jitfagħlhom bcejjeċ mil libsa ta fuku msappîn bid-demm tiegħu. F'chelma ŭaħda l'istorja ta daŭc iż-żmienijit tal moħkrija u ċarcîr ta demm tal insara, tista' tgħîd, li hija ix-xhieda l'actar ċara tat-tagħlîm tal Cnisja cattolica:— li ir-*reliqŭji* tal kaddisîn għandhom icollhom kîma.

U jecc dan m'hux bizzejjed, nżidu l'egħġubijit li Alla għamel f'cull żmien bir-*reliqŭji* mkaddsa. Santu Ŭistîn, ŭieħed mil akŭa fost is-Santi Padri tal Cnisja u li għalih għandhom kîma cbira il protestanti, isemmi fûk festa cbira li saret fil Cnisja ta Milan meta sâbu l'iġsma tal kaddisîn martri Gervasju u Protasju u fûk bosta egħġubijet li graŭ dic il ħabta. Hecc ucoll ġara (igħîd hu ucoll) meta l'iskof *Proietto* ħa' l'Africa ir *reliqŭji* ta San Stiefnu: xŭejħa għamja, li chienet miexja ŭara il *processioni*, li chienet mil akŭa u mil isbaħ, talbet lin-nies bil ħniena li jeħduha kuddiem l'iskof li chien jarfa' ir-*reliqŭji*, u chîf ŭaslet kuddiemu neŭlitlu kabda ŭard, titolbu fil ŭakt li imissu mgħal gisem għażiż ta dac il kaddîs cbir u eŭlieni martri tal Cnisja; l'iskof hecc għamel u ix-xieħa ħadet mil gdîd f'idejjha il ŭard, għafsitu magħ għajnejjha u minnufîh raġa' gieha id-daŭl. Issa chîf katt Alla chien sejjer iŭettak bil *miraculi* il kîma lejn ir-*reliqŭji* mkaddsa, li chienet *idolatrija* u *superstizjoni* tatihom gieħ u kîma?

(15) (*Jissocta*)

EMIGRAZZJONI.

San Paul Brazil
April 1912.

Min Giuseppe Bonello.

Ghandi ngharrafcom bdaun izzeug [illegible]rsi zghar u zbieħ li bighom tieħdu ve[illegible] hafna illi jena usalt il Brazil piacir [illegible] shieh bhal ma nispera f'Alla kauui u [illegible] intcom. Aħna tlakna min li tinsabu [illegible] ta Marzu usanna Santos Malta fit 28 [illegible] Kat ma cont nopsor 26 ta April. [illegible] daksec, ma hatc li sejer nieħu piac[illegible] [illegible]elli nieħu ghax piacir actar milli ch[illegible] domna giurniftacar ficom—Leuel [illegible]na jumein nata Tunes, imbaghat dom[illegible] [illegible]llasna f'locanda Marsiglia, u ma ha[illegible] [illegible]hagixein Marsiglia, ma nistax ing[illegible] [illegible]ghat bielcom chem hia sabiha—Imba[illegible] [illegible]al-tlakna min Marsiglia b'uisk n[illegible] [illegible]har temp, rieh irid jibla l'art, u ba[illegible] [illegible]rin kauj uisk, nofs in-nies chienu sej[illegible] [illegible]ri imutu, u lili ma ghamilli xein, nig[illegible] fuk il gverta, beda tjela il colp ta baħar fuk ic-ciumnia sa usalna Spagna; imbaghat iccujeta u tlakna ghal Malaga. Isbuħia ta Malaga, jena meta rajta ghet ma haunx pajis bhala, fia Chnisia biss donna il ġenna tal'art—l'imbit ta Malga tajeb uisk, limbit portuaj, flixcun ta 3 terzi, 6 pence biss (Malta imbieh 5 xelini). Imbaghat tlakna ghal Gibiltà, imbaghat tlakna ghal Dakar, domna 8 tjem biex uasanna, bahar u ajru. Dakar hem njes gisimom isuet collu u njes ħżiena uisk, la rajna u l'inkas narau, colla stalletti u rivorvrjet u istghou ioktluc pħal taz ilma—Imbaghat tlakna ghal Bahja, domna 8 tijem ohra bahar u ajru. Innies suuet ucol, imma nies mintaghna u notfa uisk, u ghandom flus uisk—Bahia f'chem rajt pajisi inseitom daks chem ja sabiħa—Imbaghat tlakna ghal Riu, art tal Brazil—u min Riu tlakna ghal Santos, u hec usanna il Brazil. Aħna u deħlin il port ankas taf fein int dieħel chem ua sabjeħ — Dauna il pajisi li semmeintilcom, barra mil pajisi l'oħra li ghaddeina fihom u ma inzilniex l'art — Jena bghattilcom Cartolina cul pajs li ghaddeina, halli tgheiduli chem il uahda uaslet—il Carlu bgħattlu tnein.

Chif inzilna mil Vapur tal baħar thanna drit mil iscala ghal xmun de fer u tlakna ghal S. Paulu, ghaddeina min tant dezerti u min fuk muntanji oghliin ara chem uma gholiin l'isħap itcaxcar maħħom u certi bnadi ma tidirx l'art, animali igru u tair ittajar u jokghot ma duar ixmun de fer tant chem ua mans, inkabat bidec u mux blixcubetta; ghaddeina min tant xmajar cbar u zghar; insomma fid-disgha ta billeil usanna S. Paul, domna 3 sighat biex usalna — Imbaghat usalna f'lucanda gbira, u malli tħalna tauna nieclu u fein norkdu u domna 5 tiem figha, din il-lucanda cbira uisk, ma ghaunx bħala f Malta, fiha cul ma trit, sptar, banc biex issarraf il flus, insomma figha il bzonniet colla — Jecc tcun mariit ghandom johorgiuc kauj u sħieħ u ma tħallas xein—Fdin il lucanda huma xi 6 telef ruħ Spangnoli, Portughisi u Giappunisi. Min Gibiltà imbarcau maghna 12 il mija Spagnoli ghal Brazil — Mil Maltin li chienu gejin hat ma gie ħlief it 13 il familia, l'oħrain bakghu Tunes u Marsiglia ghax bezghou, irid icolloc il curac.

Fdin il lucanda bdeu gejin Barunijet ħafna culhatt irjdna biex immorru naħdmu mighu fil caffè jeu fil maduni insomma fcollox. Il maltin keghdin fidejn signur fabbli uisk, kighet jekaf maghna u ma jakla xein, dan is-signur chien Malta, ua Inglis, jlu 10 snin il Brazil, itchellem p'7 lingui, anche bil malti, u habib ta culħatt anchi tal Gvern—Ghax li ma chienx u, conna nistarmu ghax il-lingua braziliana tkila uisk, tbati biex titghallima—L'jnna il maltin habbeuna uisk mindu tlakna min Malta imma fdin il lucanda iz-zejet.

Fil lucanda ghamilna il cuntrat ghall sena u il cuntrat u illi bein ujehet u iħor, jakla tmin xelini cul jum, nisa u irgiel; issiniur itjna hanzir u hanzira, u tigieġ, l'annimali colla rigal, u jtina xi hagia tal flus ucol kabel il paga cul xaghar. Il Brazil ma tanc emm flus actarx carti, ghax art sinjura aisk — Ix-xoghol icun li itic elf siġra tal caffè ghalic uahdec, tfarfarom u tnaddafhom, u itic mott raba ghalic, li tieħu minnu ghalic u chera franc—Fuk il vapur il maltin culħat hademu hemm min kala 2 liri, insomma jena klait lira u nofs. Il captan giè irricmandana li aħna l'ahiar njes, u il Gvern kall li jec il maltin isjbom bezlin, il bieb tal Brazil iftħu ghal maltin—Tahsbux illi dina l'art hazina, l'aria ahiar min Malta, issa ix-xitua ankas jaghmel maltemp iz-ziet u fis-saif l'ajru dejem jbiddel u taghmel ix-xita, u ma haux mart ta xein—Halli in-nies jgheidu li irjdu ghax kat ma ġeu.

Gheziez ommi u missieri, mahbubin huti, inselli ghalicom hafna, u sellu ghal culhatt u gheidilom li jen kiet ghal kalbi—Fja tahsbu xein, u ibaghtuli il barca taghcom u jen nibghat li taħfruli cul ma ghamiltilcom — Carmena kaltilcom biex tibaghtula il maħfra taghcom ucol, insomma jena rit nictbilcom hafna affarjet zbieħ, imma jena u nictep insejt collox—

Saħħa — Saħħa — Addio
Giuseppe Bonello.

Data 15 ta Meju 1912.

Fuk din il carta ingheidilkom dan il cumplament—Tlakna mil lucanda ta S. Paul fit-3 ta Meju fis-7 ta fil ghaxja,morna Brotes bix-xmun de fer, u imbaghat fuk carrjet migbuda mil barrin u usalna il post l' aghda fil ghaxia—Ghaddeina min tant xmajar u tant boschjet u imbaghat dezert cbir, insomma batejna, imma meta tara dan collu li katt ma rajtu, hadna piacir hafna u flaħħar usanna — tauna chera franc, tauna xcora tkiek u l'ichel collu, il hops naghmluh ahna ghax ghanna il forn—Domna tmin tjem keghdin u imbaghat kbadna nahdmu nisa u irgjel fil caffè—...... daħlet ma issiniur, jena u hi immorru nahdmu u fein kedin hem xi 30 abitat, em-ma hemx njes, u l'erbgha njes li hem actar insara minna, nithalsu bix-xaar, animali chem trit, tigieg u ħniezer jgru phan-nemel, colium jtina flixcun ħalip tal Bakra nixorbuħ, cul nar ta ħat irsajar tigiegia u kighet ghal kalbi. Carlu ghidulu ma jgix ghal issa, ghax sa sena bil cuntrat li nahdmu fil cafè, naktouh u naghskuħ fix-xemx, allura dax-xoghol ma jghodc ghaliħ—uara is-sena nistghu nitilku u nitilghou il belt fein hem hafna postijet imma fein ahna chem chem meux ahiar ghax collox franc, ix-xoghel tbati ftit il haja ghalia uisk, imma art sinjura uisk, ankas flus ma em, imma carti jimxu—Milli jgheidu in-nies temnux xein, ghax hat ma giè hliefi u li pratcait jen, ankas min ilu jsjefer 30 sena—Dina il littra ctipta 16 il giurnata uara li usanna ghax ma staitc u keghdin il boghot uisk min Malta, u ghal issa ma nistax ingharrafcom xein aħiar—Jec iddumu ma tircievu ittra min tighi, tiddeikux ghax aun boghot uisk, u jec tistghou ibaghtuli littra taghcom il coll min dauc ta 6 penz it-tuzana.

Gheziez ommi u missieri, mahbubin huti, inselli ghalicom hafna u ghal cul min jafni, u ibaghtuli il mahfra taghcom lili u lila, u itolbu ghal fortuna tighi ighax jec il Bambin itjna il ghomor it-tnein, lili u l'ilcom, ghat tarauni siniur Malta—Fuk il Milizia gharfuni—Sellu ghal Uigi ta Michiel *ittaz* u ghedulu biex jbaghtli l'indiriz tighouseuua—Ghandi taħt ideja ġnjen cbir uisk fih ghandi banana, l'arinġ u bittjeh mux phal ta Malta, u cafè tixtrix issa, nibghatilcom vapur imghobbi.

Saħħa saħħa u saħħa
Giuseppe Bonello.

Dan u l'indiriz:—Fazenda Santa Eulalia, Per Brotas, *Provincia San Paulo—Brazile.*

Din iż-żieda ħallejniha bl'ortografija ta min chitibha mil Bražil: chiecu chellna immissuha, ma chien jibka xejn minnha.

Id-Direzzjoni.